

Osvrt na uvođenje poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana u Republici Hrvatskoj sa stanovišta bankarskog sektora

Review of the introduction of tax on capital income from the receipts of interest on citizens savings from the banking sector standpoint in the Republic of Croatia

¹Vakanjac Danijela, ²Bedeković Mladena

¹Banka Kovanica d.d., P. Preradovića 29, 42000Varaždin

²Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici,
M. Gupca 78, 33000 Virovitica

email: ¹danjela.vakanjac@vsmti.hr, ²mladena.bedekovic@vsmti.hr

Sažetak: *U radu su pojašnjeni osnovni financijski i porezni pojmovi vezani za kamate i štednju te njihove zakonitosti, uz osvrt na način usklađenja zakona Republike Hrvatske s direktivama EU u području oporezivanja kamata na štednju, te se u konačnici promatra kako je uvođenje novog poreza po osnovi primitaka od kamata na štednju građana utjecalo na razinu ukupnog iznosa štednje u bankama na razini Republike Hrvatske u prvoj godini primjene. Financijski pokazatelji u izvještajima banaka pokazuju da do pada štednje ipak nije došlo usprkos očekivanjima kod prvih najava uvođenja poreza na kamatu od štednje, odnosno nikakav odljev u druge oblike ulaganja, niti preseljenje štednje u inozemstvo nije izazvan uvođenjem poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana.*

Ključne riječi: *porez na dohodak od kapitala, kamata, štednja*

Abstract: *The paper explains the basic financial and tax terms related to interest and savings and their legality, with reference to alignment of Croatian law to the EU directives in the field of taxation of interest on savings, and ultimately looks at how the introduction of a new tax on the receipts from interest on citizens savings affected on the level of total bank savings*

in Croatia in the first year of application. Financial indicators in the bank reports show that a decline in savings was not there despite expectations at first announced of the tax on interest from savings, or any outflow in other forms of investment or moving savings abroad is not caused by the introduction of tax on capital income from the receipts of interest on citizens savings.

Keywords: *tax on capital income, interest, savings*

1. Uvod

Poznavanje osnovnih načela upravljanja i raspolaganja vlastitim financijskim sredstvima može bitno pomoći i utjecati na životni standard, ugovaranje boljeg posla, poslovanje s raznim institucijama, te konkretno na sam odnos s bankom, bilo da im pojedinac povjerava svoja sredstva (štednju) ili iziskuje sredstva od banke (kredit).

Upravo zbog toga je neophodno osnovno financijsko znanje i shvaćanje poreznih utjecaja, ne samo za štediše, već i za svakog prosječnog hrvatskog građanina. Zato se u radu objašnjavaju osnovni financijski i porezni pojmovi vezani za kamate i štednju, te njihove zakonitosti, uz osvrt na način usklađenja zakona Republike Hrvatske s direktivama Europske unije u području oporezivanja kamata. U konačnici, promatra se kako je uvođenje novog poreza po osnovi primitaka od kamata na štednju građana utjecalo na razinu ukupnog iznosa štednje u bankama na razini Republike Hrvatske u prvoj godini primjene, budući da su već prve najave uvođenja novog poreza utjecale na razmišljanje štediša.

2. Teorijski okvir poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana

Štednja predstavlja odricanje novčanih sredstava u svrhu određenih koristi u budućnosti. S obzirom na to da se na određeno vrijeme uskraćuje korištenje novčanih sredstava, za to razdoblje treba primiti i određenu naknadu – kamatu koja se izražava u obliku kamatne stope odnosno postotka koji se plaća na glavnici u nekom vremenu, obično u godini dana. Prema Mishkin i Eakins (2003, 4) kamatna stopa je "trošak posuđivanja ili cijena koju plaćamo za najam financijskih sredstava".

Banke kao financijski posrednici ostvaruju glavni princip štednje, a to je alokacija sredstava od štediša na krajnje korisnike (zajmoprimce) i time utječu na sveukupno povećanje investicija u gospodarstvu. "Iako na proces alokacije utječe racioniranje kapitala, vladine restrikcije i

institucionalna ograničenja, očekivani prinosi čini primarni mehanizam kojim se ponuda i potražnja za određenim financijskim instrumentom dovode u ravnotežu na financijskim tržištima." (Van Horne i Wachowicz, 1995, 27). Pri tome se pod očekivanim prinosom podrazumijeva primitak od kamata. Bitnu psihološku ulogu u zadržavanju sredstava u bankama vjerojatno ima i sama činjenica postojanja osiguranja depozita države u slučaju propasti banke, o čemu brine Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (<http://www.dab.hr/osiguranje-depozita>). Prema Zakonu o porezu na dohodak (NN 136/15), dohotkom se smatra razlika između primitaka priteklih u poreznom razdoblju i izdataka nastalih u istom poreznom razdoblju, dok se dohotkom od kapitala po osnovi isplaćenih kamata smatraju primitci od kamata na kunsku i deviznu štednju (po viđenju, oročenu ili rentnu štednju, uključujući i prinosi, nagradu, premiju i svaku drugu naknadu ostvarenu iznad visine uložениh sredstava); zatim primitci od kamata po vrijednosnim papirima; primitci od kamata po osnovi danih zajmova; primici ostvareni na temelju podjele prihoda investicijskog fonda u obliku kamata ako se ne oporezuju kao udjeli u dobiti na temelju podjele dobiti ili prihoda investicijskog fonda (Ministarstvo financija- Porezna uprava (2015)).

Fiskalni sustav svake suvremene države razlikuje se po svojim obilježjima, oblicima, ciljevima i nadasve po vođenju fiskalne politike u skladu s potrebama pojedine države (Roller, 2009.), a ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju bilo je potrebno uskladiti hrvatske zakone s pravnom stečevinom EU, između ostaloga, i na području oporezivanja. To je postignuto ugrađivanjem Direktiva Vijeća u postojeće zakone Republike Hrvatske. Direktiva o kamata na štednju odnosi se na oporezivanje dohotka od štednje isplaćenog u obliku kamata. Razmjennom podataka o ostvarenim kamata na štednju koje državljani jedne članice EU ostvaruju u drugoj državi članici EU, nastoji se omogućiti da dohodak od štednje isplaćen u obliku kamata u jednoj državi članici, stvarnim korisnicima koje su fizičke osobe i rezidenti druge države članice, bude stvarno oporezivan u skladu sa zakonima države članice u kojoj su ti stvarni korisnici rezidenti (Friganović, 2015). Republika Hrvatska kao država članica EU obvezna je od dana pristupanja 1. srpnja 2013. godine razmjenjivati podatke s drugim državama članicama o isplaćenim kamata na štednju fizičkim osobama državljanima jedne od država članica EU. Navedena Direktiva je ugrađena u Opći porezni zakon RH, a u 2014. godini ostvarena je prva razmjena podataka o isplaćenim kamata na štednju fizičkim osobama za razdoblje 1.7.2013.-31.12.2013. godine.

Za građanina stjecatelja kamata u tuzemstvu obračun, obustavu i uplatu predujma poreza i prireza obavlja tuzemni isplatitelj kamata (npr. banka u kojoj građanin štedi), i to istovremeno s isplatom ili pripisom kamata, dok građanin stjecatelj kamata iz inozemstva mora sam podnijeti

prijavu u registar poreznih obveznika u nadležnoj ispostavi Porezne uprave prema mjestu prebivališta ili uobičajenog boravišta, i to 8 dana od dana isplate ili pripisa kamate. Porezna stopa poreza na dohodak od kapitala po osnovi kamata na štednju iznosi 12%, a obračunava se na ukupan primitak od kamata, dok se na taj iznos poreza obračunava još i stopa prireza (ukoliko je stopa prireza propisana) koja ovisi o mjestu prebivališta ili uobičajenog boravišta štediše. Porez na dohodak od kapitala plaća se na kamate koje se isplaćuju ili pripisuju od 1. siječnja 2015. godine, dok se kamate koje su obračunate do 31. prosinca 2014. godine ne oporezuju, bez obzira na to kad se isplaćuju ili pripisuju (Ministarstvo financija-Porezna uprava (2016)).

Prema konkretnom izračunu efektivne kamatne stope¹ na primjeru depozita oročenog 26.03.2015. godine na rok od 6 mjeseci, dakle do 26.09.2015. godine, uz kamatnu stopu 3,40% na iznos glavnice od 50.000,00 kn obračunava se kamata u iznosu 849,88 kn. Na taj iznos obračunava se 12% poreza što iznosi 101,99 kn, te 6% prireza s obzirom da je propisan prirez u kojoj štediša ima prebivalište, što iznosi 6,12 kn, ukupno porez i prirez 108,11 kn. Banka istodobno s isplatom ili pripisom kamata (ovisno o uvjetima u Ugovoru o štednji) obračunava, obustavlja i uplaćuje predujam poreza na dohodak i prirez porezu na dohodak. Nakon oporezivanja štediši se isplaćuje (ili dalje pripisuje) kamata u iznosu od 741,77 kn. Dakle, na ime poreza i prireza (ako se prirez obračunava) ispada efektivno malo više od 12% od iznosa kamate, a štediša po toj osnovi nema obvezu podnošenja prijave poreza na dohodak.

Kad se govori o poreznoj politici Republike Hrvatske zadnjih godina, "sa sigurnošću se može zaključiti da je jedino promjena poreznog sustava konstantna, što je karakteristično za sve vlade u posljednjih 20 godina. S jedne strane, poduzeća i kućanstva prisiljena su mijenjati svoja očekivanja i planove sukladno promjenama Vladinih politika, a s druge se strane od njih očekuje da budu pokretači ekonomskog rasta i razvoja." (Deskar-Škrbić i Šimović, 2014., 32).

3. Analiza financijskih pokazatelja o stanju depozita stanovništva u Republici Hrvatskoj

Uspoređujući stanje ukupnih depozita stanovništva (fizičkih osoba) u bankovnom sustavu na razini RH prije i nakon uvođenja poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana, analizirani su podaci iz Biltena o bankama (<https://www.hnb.hr/documents/20182/950978/hbilten-o-bankama-29.pdf>) koji je izdala Hrvatska narodna banka u kolovozu 2016. godine, Godišnjih izvješća za 2015. godinu dviju banaka u RH (https://www.pbz.hr/sites/default/files/doc/gi_2015_hrv_1-240.pdf;

¹ Interni izračun efektivne kamatne stope (EKS) Banka Kovanica d.d.

http://www.zse.hr/userdocsimages/revizor/ZABA_revizor_2015_konsolidirano_HR.pdf), te HUB kvartalni pregledi (http://hub.hr/sites/default/files/hub_pregled_16-3.pdf). U Biltenu o bankama kao i u HUB kvartalnim pregledima nalaze se podatci koji se odnose zbirno na sve banke u RH, odnosno depozitna baza cjelokupnog stanovništva RH, dok se u godišnjim izvješćima pojedinih banaka koriste podatci o depozitima klijenata tih banaka, i to za 2015. godinu kada se prvi puta obračunavao porez na kamatu. Stanja u izvješćima su prikazana na dan 31.12.2015. godine uz prikaz promjene u odnosu na prethodnu godinu kada nije bilo obračuna poreza na kamatu od štednje.

Prema podatcima objavljenim u Biltenu o bankama (2016), ukupni depoziti stanovništva u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu povećali su se za 2,7% odnosno 4,8 milijardi kuna, unatoč uvođenju poreza na kamatu od štednje i očekivanjima smanjenja depozitne baze i time dostigli razinu od 181,2 milijarde kuna. No, za istaknuti je kako su se najstabilniji depoziti, tj. oročeni depoziti stanovništva, smanjili za 1,6% odnosno 2,2 milijarde kuna, što znači da je do povećanja ukupne razine depozita došlo uslijed povećanja depozita po viđenju (transakcijskih i štednih računa). Iznosi sredstava po vrstama depozita s obzirom na ročnost prikazani su u Tablici 1. i Grafikonu 1. Podaci se odnose na 2014. godinu i 2015. godinu.

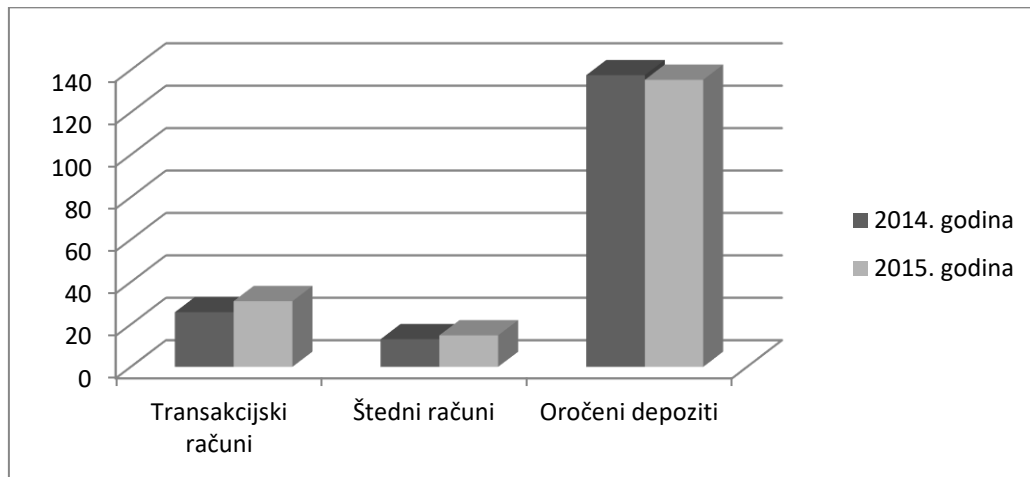
Tablica 1. Visina i promjena sredstava depozita stanovništva 2014. i 2015. godine

	2014 (u mlrd kn)	2015 (u mlrd kn)	Promjena (u mlrd kn)	% promjene
Transakcijski računi	25,79	30,99	+ 5,2	+ 20,3%
Štedni računi	13,06	14,86	+ 1,8	+ 13,7%
Oročeni depoziti	137,56	135,36	- 2,2	- 1,6%
UKUPNO	176,41	181,21	+ 4,8	+ 2,7%

Izvor: obrada prema Biltenu o bankama (2016)

Na Grafikonu 1. jasno se vidi kako su oročeni depoziti stanovništva bili veći tijekom 2014. godine u odnosu na 2015. godinu za razliku od transakcijskih i štednih računa koji su porasli tijekom 2015. godine.

Grafikon 1. Visina sredstava po vrstama depozita stanovništva u 2014. i 2015. godini

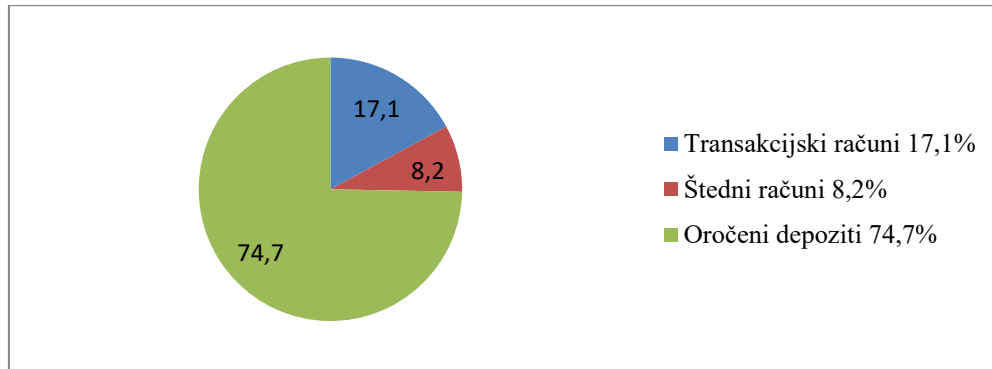
Izvor: obrada prema Biltenu o bankama (2016)

Povećanje depozita na transakcijskim računima (tekući i žiro računi) zaslužno je za porast kunskih depozita, a zamjetan je bio i porast deviznih depozita na tim računima. Rast udjela transakcijskih depozita može biti posljedica reakcija stanovništva na zakonsku mjeru oporezivanja kamata na štednju od početka 2015. godine. Valutna struktura ukupnih depozita stanovništva nije se znatnije promijenila što odražava sklonost stanovništva štednji u stranim valutama budući da udio deviznih depozita iznosi 75,5% u ukupnim depozitima. Također, rast udjela transakcijskih depozita dijelom može biti i reakcija stanovništva na kontinuirano smanjenje kamatnih stopa na oročena sredstva i u kunama i u eurima. Navedena kretanja kamatnih stopa su popraćena i prikazana u HUB kvartalnim pregledima (http://hub.hr/sites/default/files/hub_pregled_16-3.pdf) prema kojima se prosječne kamatne stope kreću od preko 4% do ispod 3% s tendencijom pada prema 2% za dugoročne depozite stanovništva oročene u eurima u RH za razdoblje od kraja 2011. godine do sredine 2016. godine, dok se za isto razdoblje prosječne kamatne stope na kratkoročne depozite stanovništva u eurima u RH kreću od 4% do skoro 2%, pri čemu je tijekom 2016. godine zabilježen značajniji pad kamatnih stopa.

Depoziti stanovništva porasli su za 2,7% u jednogodišnjem razdoblju, djelomice i zbog utjecaja turističke sezone što je vidljivo u znatnijem porastu depozita klijenata s područja priobalnih županija. No, unatoč ukupnom povećanju depozita, važnost oročene štednje pada, što se ogleda u daljnjem smanjenju udjela tih sredstava u ukupnim depozitima stanovništva. Udio depozita na transakcijskim računima porastao je na 17,1%, dok je udio štednih depozita porastao na 8,2% ukupnih depozita stanovništva, što upućuje na zamjetno ročno restrukturiranje štednje stanovništva u korist depozita po viđenju. Inače, najviši udio oročenih depozita u

ukupnoj strukturi depozita zabilježen je na kraju 2012. godine kada je iznosio 80,2%, dok se krajem 2015. godine taj udio smanjio na 74,7%. Struktura udjela vrsta depozita po ročnosti u ukupnim depozitima stanovništva na kraju 2015. godine prikazana je u Grafikonu 2.

Grafikon 2. Ukupni depoziti stanovništva u 2015. godini

Izvor: obrada prema Biltenu o bankama (2016)

Prema godišnjim izvješćima dviju najvećih banaka u RH, i PBZ d.d. i Zagrebačka banka d.d., izvještavaju kako je došlo do skromnog rasta ukupnih depozita uz istodobnu promjenu strukture u ročnosti depozita (smanjenje oročenih depozita i povećanje depozita po viđenju), što se podudara s izvješćem HNB-a na razini ukupnih depozita stanovništva svih banaka u RH. U godišnjim izvješćima, banke navode kako poslovni i potrošački pesimizam povećava nesklonost prema zaduživanju, te potiče sklonost štednji, unatoč uvođenju poreza na kamatu. Također, istodobno smanjenje poreznog opterećenja plaća povećalo je kupovnu moć građana, čime se potaknuo rast osobne potrošnje. No, još uvijek visoka nezaposlenost stanovništva u RH ostaje limitirajući čimbenik koji utječe na bitan porast potrošnje kućanstva i investicija. Smanjenje oročenih depozita potaknuto je dvama čimbenicima: uvođenju poreza na dohodak od kamata na štednju u 2015. godini, te padajući trend kamatnih stopa na depozite, budući da su banke počele rezati svoje troškove izvora financiranja, dok je stanovništvo nastavilo proces razduživanja koristeći također i svoju štednju. Dakle, porez na kamatu od štednje anuliran je promjenom poreza na dohodak u dijelu povećanja osobnog odbitka i time povećanja plaća.

U Biltenu o bankama (2016) istaknuto je kako je došlo do smanjenja oročenih depozita i u stambenim štedionicama što je moguća posljedica ukidanja državnih poticaja na stambenu štednju u 2014. godini, te njihovog ponovnog uvođenja u 2015. godini, ali u osjetno manjem iznosu. Dakle, utjecaj uvođenja poreza na kamatu od štednje nije toliko značajan za smanjenje depozita u stambenim štedionicama koliko je značajan utjecaj ukidanja državnih poticaja na stambenu štednju.

4. Zaključak

Novine koje su se dogodile uvođenjem poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana ne bi trebale biti iznenađujuće budući da se zakoni Republike Hrvatske usklađuju s europskim zakonima i direktivama u kojima je ovakav oblik poreza odavno ustaljen. Financijski pokazatelji u izvještajima banaka pokazuju da do pada štednje nije došlo, uprkos očekivanjima kod prvih najava uvođenja ovog oblika oporezivanja. Jedini utjecaj očituje se značajnijom promjenom strukture u ročnosti depozita koja se odnosi na smanjenje oročenih depozita i povećanje depozita po viđenju, što je zajedno s uvođenjem poreza na kamatu, posljedica i kontinuiranog smanjenja kamatnih stopa na oročene depozite.

S obzirom na to da su i mnogi drugi oblici stjecanja dohotka od imovine na neki način oporezivani, uključujući dividende, najamnine i slično, te da većina europskih država ima, ne samo znatno viši porez na kamatu, nego i nepovoljniju kamatnu stopu na štednju, nikakav odljev u druge oblike ulaganja, niti preseljenje štednje u inozemstvo nije izazvan uvođenjem poreza na dohodak od kapitala po osnovi primitaka od kamata na štednju građana.

Literatura

1. Banka Kovanica d.d. Varaždin (2015). Interni izračun efektivne kamatne stope (EKS)
2. Bilten o bankama (2016). Zagreb, Hrvatska narodna banka.
<https://www.hnb.hr/documents/20182/950978/hbilten-o-bankama-29.pdf/f037d986-a62d-402a-bb32-9794e88a1a51> (30.10.2016.)
3. Deskar-Škrbić, M.; Šimović, H. (2014). „Porezna politika Milanovićeve vlade od 2012. do 2014“, *Političke analize*, vol. 5/20, 22-32.
4. Direktiva 2003/48/EZ, EU direktiva o kamatama na štednju, http://www.poreznauprava.hr/Dostava_podataka_o_isplacenim_kamatama_na_stednju/Documents/DIREKTIVA%20O%20KAMATAMA%20NA%20%C5%A0TEDNJU-informativno.pdf (30.10.2016.)
5. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka.
<http://www.dab.hr/osiguranje-depozita> (30.10.2016.)
6. Friganović, M. (2015). „Isplata i oporezivanje kamata fizičkih osoba“, *Računovodstvo i porezi u praksi*, vol 10/2015, 96-108.
7. Godišnje izvješće 2015., Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb. https://www.pbz.hr/sites/default/files/doc/gi_2015_hrv_1-240.pdf (11.11.2016.)

8. Godišnje izvješće za 2015., Zagrebačka banka d.d., Zagreb. http://www.zse.hr/userdocsimages/revizor/ZABA_revizor_2015_konsolidirano_HR.pdf (11.11.2016.)
9. HUB pregled 3/2016 (2016), HUB analize http://hub.hr/sites/default/files/hub_pregled_16-3.pdf (03.11.2016.)
10. Ministarstvo financija - Porezna uprava (2015). Oporezivanje dohotka od kapitala, Porezna uprava, Zagreb.
11. Ministarstvo financija – Porezna uprava (2016): Hrvatski porezni sustav (2016), Institut za javne financije, Zagreb, dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Prirucnici_brosure/PorezniSustav_2012.pdf (23.10.2016.)
12. Mishkin, F. S.; Eakins, S. G. (2005). Financijska tržišta + institucije, 4. izd. Zagreb, MATE d.o.o.
13. Opći porezni zakon. NN 115/16.
14. Roller, D. (2009). Fiskalni sustavi i oporezivanje poduzeća. Zagreb, RRiF d.o.o.
15. Van Horne, J. C.; Wachowicz, J. M. Jr. (2002). Osnove financijskog menadžmenta, 9. izd. Zagreb, MATE d.o.o.
16. Zakon o porezu na dohodak. NN 136/15.